

BTSO
BURSA TİCARET VE SANAYİ ODASI

BULGARİSTAN SEKTÖR RAPORU

OCAK 2019

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TABLO LİSTESİ.....	2
KISALTMALAR.....	2
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	3
1. GENEL BİLGİ.....	4
1.1. COĞRAFİ KONUM.....	5
1.2. NÜFUS VE İSTİHDAM.....	5
1.3. DOĞAL KAYNAKLAR VE ÇEVRE.....	5
2. GENEL EKONOMİK DURUM.....	5
2.1. EKONOMİK YAPI.....	5
2.2. EKONOMİ POLİTİKALARI.....	6
2.3. EKONOMİK PERFORMANS.....	7
3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	7
3.1. ÜLKEDEKİ SERBEST BÖLGELER.....	7
3.2. ÜLKEDE İŞ KURMA MEVZUATI.....	7
4. DIŞ TİCARET.....	7
4.1. BULGARİSTAN'IN İHRACATI.....	7
4.2. BULGARİSTAN'IN İTHALATI.....	8
5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER.....	8
5.1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI.....	8
5.2. TARİFELER VE DİĞER VERGİLER.....	9
6. TÜRKİYE İLE TİCARET.....	9
7. BULGARİSTAN – TÜRKİYE YATIRIM İLİŞKİLERİ.....	10
8. BULGARİSTAN'DA TURİZM SEKTÖRÜ.....	10
9. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER.....	10
10. BULGARİSTAN'IN ÜYESİ OLDUĞU ULUASLARARASI KURULUŞLAR.....	11
11. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER.....	12
11.1. FİKRİ, SİNAİ VE TİCARİ MÜLKİYET HAKLARI.....	12
11.2. DAĞITIM KANALLARI.....	12
11.2.1. PERAKENDECİLİK.....	12
11.2.2. FRANCHİSİNG.....	13
12. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR.....	14
12.1. RESMİ TATİLLER VE ÇALIŞMA SAATLERİ.....	14
12.2. PASAPORT VE VİZE UYGULAMASI.....	14
12.3. ULAŞIM.....	14

12.4.	İKLİM	15
13.	KAYNAKÇA.....	16

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler.....	5
Tablo 2: Ülke'nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (\$1.000)	7
Tablo 3: Bulgaristan İhracatının Ükelere Göre Dağılımı (Bindolar)	7
Tablo 4: Ülkenin İthal Ettiği Başlıca Ürünler (\$1.000)	8
Tablo 5: Bulgaristan İthalatının Ükelere Göre Dağılımı (\$1.000)	8
Tablo 6: Türkiye-Bulgaristan Ticaretinin Seyri Bin \$	9

KISALTMALAR

GTIP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

USD: United States Dollar (Amerikan Doları)

OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)

GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

STA: Serbest Ticaret Anlaşmaları

B.A.E: Birleşik Arap Emirlikleri

AR-GE: Araştırma Geliştirme

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

KDV: Katma Değer Vergisi

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

SITC/USTS: Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması (Standard International Trade Classification)

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

SWOT: Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler (Strengths, Weakness, Opportunities, Threats)

vs: vesaire

vb. ve benzeri

YÖNETİCİ ÖZETİ

- Karadeniz kıyısında yer alan Bulgaristan, Güneydoğu Avrupa'da Türkiye ile Romanya arasında yer almaktadır. Bulgaristan yaklaşık olarak 110.879 km²lik bir alana sahiptir. Kıyı şeridi 354 km. olup, komşuları Yunanistan, Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiyedir.
- Şehirlerde nüfusun % 73,1'i, kırsal bölgelerde ise % 26,9'u yaşamaktadır. Bulgaristan'ın nüfusu yaşlı bir nüfustur. En yoğun yaş aralığı 25-69 yaş aralığıdır. Buna karşılık nüfus içerisinde 0-19 yaş aralığının yoğunluğu düşüktür.
- Türkiye ile Bulgaristan dost, komşu ve müttefik iki ülkedir. Bulgaristan'ın demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişiyle ilişkiler gelişme kaydetmiş ve iki ülke arasında temaslar artmıştır.
- Türkiye, Bulgaristan'ın Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşmesini başından beri desteklemiştir. Bulgaristan Mart 2004'te NATO'ya, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren de AB'ye üye olmuştur.
- Cari fiyatlarla GSYİH sınıflandırılmasında 193 dünya ülkesi arasında 78. Sırada yer alan olan Bulgaristan'ın 2017 yılı GSYİH'si 56.9 milyar dolar olup, 2018 yılında 64.7 milyar dolar olması beklenmektedir.
- 2017 yılı kişi başına düşen geliri (8.064 dolar) ile Bulgaristan 193 ülke arasında 77. Sıradadır. 2018 yılında 9.226, 2019 yılında 9.810 dolar olacağı öngörülmektedir.
- 2017 yılında %3.5 oranında büyüyen ekonominin 2018 yılında %3.8 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.
- 2016 yılında ülkeye 1.6 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım girişi yapılmış olup, 2017 yılında yine 1.6 milyar dolar giriş olduğu tahmin edilmektedir.
- Bulgaristan, Karadeniz kıyısındaki sahil şeridi, tarihi mirası, dağları, kaplıcaları, geniş düzlükleri, ırmakları, gölleri ve mağaraları ile hem yaz hem de kış turizminde önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır.
- Bulgaristan Merkez Bankası verilerine göre, 2018 yılının ilk dört ayında Bulgaristan'ın uluslararası turizm girdileri, geçen yılın aynı dönemine kıyasla %11 daha fazla olmuştur.
- Ülkeye gelen yabancı turistlerin sayısı 1.772 milyonu geçerek, % 9.3 artış kaydetmiştir.
- En çok turist komşu Romanya'dan gelmektedir. Almanya, İngiltere, İsrail ve Ukrayna'dan da Bulgaristan'a yoğun ilgi gösterilmektedir.
- İşadamlarımız ve yatırımcılarımızın faaliyetlerinin kolaylaştırılması ve karşılaşılan sorunların kısa sürede çözüme kavuşturulması amacıyla 2009 yılında Sofya'da bir Türk ticaret merkezi kurulmuştur.
- Bulgaristan'daki 3 farklı Türk-Bulgar Ticaret ve Sanayii Odasını (Sofya, Filibe, Şumlu) bir araya getiren çatı kuruluşu niteliğindeki Türk-Bulgar İşadamları Dernekler Birliği 29 Ekim 2012 tarihinde kurulmuştur.

1. GENEL BİLGİ

Resmi Adı	Bulgaristan Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	Parlamente Demokrasi
Başbakan	Boyko Borisov
Cumhurbaşkanı	Rumen Radev
Başkent	Sofya
Nüfus	7.061.000 (2017, IMF)
Yüz Ölçümü (km ²)	111.002
Dil	Bulgarca
Dini Yapı	%76 Ortodoks, %10 Müslüman, Diğer Hristiyan %2
Para Birimi	EURO
GSYİH (Milyon \$)	55.954 (2017, IMF)
KBGSYİH (\$)	7.924 (2017, IMF tahmini)
Büyüme Oranı (%)	3.6% (2017, IMF tahmini)

1.1. COĞRAFİ KONUM

Karadeniz kıyısında yer alan Bulgaristan, Güneydoğu Avrupa'da Türkiye ile Romanya arasında yer almaktadır. Bulgaristan yaklaşık olarak 110.879 km²lik bir alana sahiptir. Kıyı şeridi 354 km. olup, komşuları Yunanistan, Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Türkiyedir. Bulgaristan'da karasal iklim hakimdir. Rila, Pirin, Stara Planina ve Rodopi ülkenin önemli dağları olup, Rila 2,925 m. yüksekliği ile ülkenin en yüksek dağıdır. Ayrıca Bulgaristan ve Balkanların en yüksek tepesi olarak bilinen Musalla Tepesi bu dağ üzerinde bulunmaktadır. Ülkenin en önemli ırmağı Tuna olup; diğer önemli akarsuları Meriç, İskir, Tunca, Yantra ve Strumadır. Tuna Nehri üzerinde yer alan Srebarna Gölü Silistra Kasabasının 16 km. batısında yer almaktadır. Srebarna Gölü 100'den fazla kuş türünü barındıran önemli bir doğal yaşam alanıdır.

1.2. NÜFUS VE İSTİHDAM

2014 yılı sonu itibariyle Bulgaristan'ın nüfusu 3.502.015'i erkek ve 3.700.183'ü kadın olmak üzere 7.202.198 kişidir. Şehirlerde nüfusun % 73,1'i, kırsal bölgelerde ise % 26,9'u yaşamaktadır. Bulgaristan'ın nüfusu yaşlı bir nüfustur. En yoğun yaş aralığı 25-69 yaş aralığıdır. Buna karşılık nüfus içerisinde 0-19 yaş aralığının yoğunluğu düşüktür.

1.3. DOĞAL KAYNAKLAR VE ÇEVRE

Bulgaristan, gayri safi enerji tüketiminin % 61,3'ünü ülke içerisindeki enerji üretiminden sağlamaktadır. Ham petrol ve doğal gaz ithalatında Rusya'ya tam bir bağımlılık söz konusudur. Eurostat metodolojisine göre nükleer enerji yerel kaynak sayılsa da Bulgaristan nükleer yakıtını da Rusya'dan ithal etmektedir. Dolayısıyla, enerji konusunda Rusya'ya büyük bir bağımlılık söz konusudur. Diğer taraftan, Bulgaristan'ın enerji koridorlarının üzerinde bulunması, AB üyesi olarak enerji etkinliği ve çevre konularında bir çok hukuksal yükümlülüğü yerine getirme gerekleri ülkenin enerji jeopolitiğinde etkin rol almasını gerektirmektedir.

2. GENEL EKONOMİK DURUM

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

	2013a	2014a	2015a	2016a	2017a	2018b
GSYİH (milyar dolar, cari fiyatlarla)	56	57	50	53	57	65
Reel Büyüme Oranı (%)	0.9	1.3	3.6	3.9	3.6	3.8
Kişi Başına GSYİH (\$, PPP)	16.687	17.563	18.116	19.231	20.409	21.823
Özel Tüketim Harcamaları (% reel değişiklik)	-2.5	2.7	4.5	3.5	4.8	3.8
Kamu Harcamaları (% reel değişiklik)	0.6	0.1	1.4	2.2	3.2	3.5
Gayrisafi Sabit Yatırımlar (% reel değişiklik)	0.3	3.4	2.7	-6.6	3.8	7.0
İşsizlik Oranı (% , ort.)	13	11.5	9.2	7.7	6.2	5.4
Enflasyon Oranı (% , yıl sonu)	-1.6	-0.9	-0.3	0.1	2.8	2.9
Leva:€ (yıl sonu)	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96
İhracat (fob, milyar dolar)	28	28	24	26	29	33
İthalat (fob, milyar dolar)	-32	-32	-27	-27	-31	-36
CA/GSYİH (%)	1.2	0.08	-0.03	2.2	4.4	2.9
Bütçe Açığı (% GSYİH)	-1.8	-3.6	-2.8	1.6	0.9	-0.7
Kamu Borçları (% GSYİH)	17.0	27	26	29	25	23

Kaynak: The Economist Intelligence Unit
a: Gerçek b: Tahmin, c: Öngörü

2.1. EKONOMİK YAPI

IMF ile imzalanan anlaşma çerçevesinde 1997 yılı Temmuz ayında Para Kurulu kurulmuştur. Para Kurulunun kurulması ve Levanın Alman Markına endekslenmesi ile birlikte ülkede makro ekonomik istikrar sağlanmış olup, 1998 yılından sonra büyüme yeniden başlamıştır. 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren ise Leva, 1,95583Lv:1€ kurundan Avro'ya endekslenmiştir.

Cari fiyatlarla GSYİH sınıflandırılmasında 193 dünya ülkesi arasında 78. Sırada yer alan olan Bulgaristan'ın 2017 yılı GSYİH'si 56.9 milyar dolar olup, 2018 yılında 64.7 milyar dolar olması beklenmektedir. (IMF World Economic Outlook Database April 2018)

2017 yılı kişi başına düşen geliri (8.064 dolar) ile Bulgaristan 193 ülke arasında 77. Sıradadır. 2018 yılında 9.226, 2019 yılında 9.810 dolar olacağı öngörülmektedir. (IMF World Economic Outlook Database April 2018)

Kişi başına gelir açısından bakıldığında Bulgaristan AB'nin en fakir ülkesi olup, AB ortalamasının üçte ikisine ulaşabilmesi için 20 yıldan fazla sürenin geçmesi gerektiği tahmin edilmektedir. (EUROMONITOR)

Bulgar hükümetlerinin sıkı para ve maliye politikaları ile AB üyeliği süreci sayesinde Bulgaristan ekonomisi krizin başlamasıyla sona eren 9-10 yıllık dönem içinde istikrarlı bir büyüme yakalamış, krize kadar 5 yıl boyunca %5-6 oranı ile büyümüştür. (E.I.U)

Uluslararası mali krizin 2008 yılının son çeyreği ile 2009 yılının tamamında ekonomi üzerinde ciddi etkileri olmuş, iç ve dış ticaret hacmi azalmış, iç ve dış yatırımlar, konut fiyatları düşmüş, üretim, tüketim, inşaat sektörü daralmıştır. (E.I.U)

2009 yılında Bulgaristan ekonomisi %5.5 oranında daralmıştır. (E.I.U)

2009 yılından beri Bulgaristan ekonomisinin durgunluktan kurtulma süreci yavaş sürmektedir.

IMF verilerine göre Bulgaristan 2016 yılında %3.9 oranında büyümüştür. 2017 yılında %3.5 oranında büyüyen ekonominin 2018 yılında %3.8 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

2016 yılında bütçe 2008'den beri ilk defa fazla vermiş olup, gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı %1.6 oranında gerçekleşmiştir.

2017 yılında bütçe fazlasının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı %0.9 oranında gerçekleşmiştir. 2018 yılında ise bütçe açığının oranının %0.7 olacağı tahmin edilmektedir.

Tarımın gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı %4.7, sanayinin 28.3, hizmetlerin %67.

Bulgaristan'ın gerek toprak gerekse de iklim yapısı tarıma elverişlidir.

Kriz döneminde tarım en az etkilenen sektörlerden biri olmasına rağmen kredi maliyetlerinin artması, iklim şartlarının öngörülememesi, sulama sistemlerinin eskimeye devam etmesi sözkonusu sektörü riskli hale getirmektedir. (Müşavirlik Raporu)

Tarım emek yoğun bir sektör olduğu için nüfun yaşlanıp, gençlerin göç etmesi sonucu tarım alanlarını ekip, işleyecek işgücü kıtlığı yaşanmakta bu da tarım hasılasının yetersiz kalmasına yol açmaktadır. (Ülke Masası)

Tarım ürünlerinde ithalata ağırlık verilmektedir. (Ülke Masası)

Bulgaristan sanayisi genellikle doğal kaynaklara ve ucuz emek gücüne dayanmaktadır. (Müşavirlik Raporu)

Makina parkı çok eski olup, komünizmden kalan tesisler yaşlı ve AB standartlarına uymamaktadır. Makinaların yenilenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2. EKONOMİ POLİTİKALARI

Büyüme ivmelendirici pragmatik politikalara, mali konsolidasyona ve yatırım ortamını iyileştirmeye yönelik politikalara ağırlık vereceği beklenmektedir. 2015'in ikinci yarısından itibaren, hükümet emeklilik,

sağlık ve eğitim sistemlerini reforme etmeye yönelik yasaların çıkarılması doğrultusunda çalışmıştır. Ayrıca, özelleştirmelere de önem verileceği vurgulanmıştır.

2.3. EKONOMİK PERFORMANS

2017 yılında %3.5 oranında büyüyen ekonominin 2018 yılında %3.8 oranında büyüyeceği öngörülmektedir.

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), büyümenin ve net uluslararası yatırım pozisyonunun önemli bir parçası olagelmıştır. 2016 yılında 1.6 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım girişi yapılmış olup, 2017 yılında yine 1.6 milyar dolar giriş olduğu tahmin edilmektedir.

3.1. ÜLKEDEKİ SERBEST BÖLGELER

Burgaz Serbest Bölgesi ile ilgili ayrıntılı bilgiye aşağıdaki linkten ulaşabilirsiniz.

www.freetradezone-bourgas.com

3.2. ÜLKEDE İŞ KURMA MEVZUATI

Şirket birleşmeleri ve satın almalar ile ilgili bilgilere Bulgaristan'da yayınlanan Dnevnik (www.dnevnik.bg) ve Kapital (www.capital.bg) gazeteleri vasıtasıyla ulaşmak mümkündür.

Ayrıca Bulgarca ve İngilizce yayınlanan Bulgarian Industrial Association isimli günlük bülten de faydalanılabilir.

Bulgarian Industrial Association-16-20 Alabin Str., Sofia 1000, Bulgaria

phone: +359 2 932 09 11

fax: +359 2 987 26 04

office@bia-bg.com

<http://old.bia-bg.com/>

4. DIŞ TİCARET

4.1. BULGARİSTAN'IN İHRACATI

Tablo 2: Ülke'nin İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (\$1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
	TOPLAM	25.778.746	26.087.706	30.181.926
2710	Petrol yağları ve diğer bitümenli minerallerden elde edilen yağlar-ham olmayan	1.713.822	1.669.941	1.677.768
9999	Başka yerde belirtilmeyen mallar	998.103	1.347.111	1.640.103
7403	İşlenmemiş bakır alaşımlar	1.174.964	919.678	1.220.621
7402	Bakır rafine edilmemiş bakır anotlar	760.997	458.736	1.081.783
3004	İlaçlar	806.070	747.964	882.402
1001	Buğday ve mahlut	652.879	767.701	772.673
2716	Elektrik enerjisi	601.259	505.902	550.182
8544	İzole tel kablo	485.688	518.454	546.740
1206	Ayçiçeği tohumları	402.462	409.625	438.083
8538	Elektrikli makineler yedek parçaları	312.070	316.040	412.826

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 3: Bulgaristan İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı (Bindolar)

ÜLKELER	2015	2016	2017
TOPLAM	25.778.746	26.087.706	30.181.926
Almanya	3.208.180	3.556.182	4.057.371

İtalya	2.368.077	2.401.916	2.500.374
Romanya	2.099.242	2.289.609	2.461.703
Türkiye	2.226.661	2.090.100	2.347.879
Yunanistan	1.674.873	1.826.195	1.940.524
Belirtilmeyen Ülkeler	680.212	964.479	1.271.201
Belçika	946.640	715.120	1.261.905
Fransa	1.082.309	1.176.512	1.234.603
İspanya	589.773	733.104	884.901
Rusya	439.605	380.682	807.976

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

4.2. BULGARİSTAN'IN İTHALATI

Tablo 4: Ülkenin İthal Ettiği Başlıca Ürünler (\$1.000)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
	TOPLAM	29.265.116	28.875.195	34.148.644
2709	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar (ham yağlar dahil)	2.244.979	1.892.048	2.626.804
9999	Başka yerde belirtilmeyen mallar	1.400.633	1.597.256	1.884.948
2603	Bakır cevheri konsantreleri	1.337.804	909.374	1.651.668
3004	İlaçlar	997.205	993.525	1.156.000
8703	İnsan taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	808.150	865.125	1.070.086
2710	Petrol yağları ve diğer bitümenli minerallerden elde edilen yağlar-Ham olmayan	727.289	612.975	829.351
2711	Petrol gazları	1.043.253	620.796	786.862
8517	Telefon setleri	484.867	557.704	537.219
3826	Biyodizel karışımlar	114.933	316.007	368.478
8701	Traktörler	410.096	366.239	345.379

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Tablo 5: Bulgaristan İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı (\$1.000)

ÜLKELER	2015	2016	2017
TOPLAM	29.265.116	28.875.195	34.148.644
Almanya	3.763.285	3.787.855	4.181.109
Rusya	3.499.201	2.580.207	3.493.321
İtalya	2.213.497	2.288.716	2.476.873
Romanya	1.980.838	2.006.509	2.408.802
Türkiye	1.659.509	1.795.932	2.152.337
İspanya	1.378.797	1.125.856	1.794.142
Yunanistan	1.404.799	1.392.616	1.504.687
Hollanda	978.157	1.057.376	1.254.947
Çin	1.070.873	1.147.022	1.251.906
Polonya	911.514	1.169.153	1.233.242

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

5. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER

5.1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI

Bulgaristan, Dünya Ticaret Örgütü'ne 1996 yılında üye olmuştur. DTÖ'ye üyelik Bulgaristan pazarının liberalleşmesinde önemli rol oynamıştır.

1 Ocak 2007 tarihinde AB'ye üye olması ile birlikte Bulgaristan'ın AB ülkeleri ile ticari ilişkileri AB Gümrük Birliği temelinde yürütülmeye başlanmıştır.

Bulgaristan'ın EFTA ülkeleri (İsviçre, Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn), Makedonya, İsrail, Arnavutluk, Sırbistan ve Karadağ ve Bosna-Hersek ile Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır.

5.2. TARİFELER VE DİĞER VERGİLER

2007 yılında AB'ye üye olan Bulgaristan, üçüncü ülkelerle yaptığı ticarete AB Ortak Gümrük Tarifesi'ni uygulamaktadır.

AB üyeliğinin ardından Türkiye-AB gümrük birliğinin bir tarafı haline gelen Bulgaristan ile Türkiye arasında gümrük birliği kapsamında sanayi ürünlerinin ticaretinde gümrük vergisi alınmamaktadır. Tarım ürünleri için AB'nin Türk tarım ürünlerine uyguladığı tercihli vergi oranları uygulanmaktadır. Avrupa Toplulukları Birleştirilmiş Gümrük Tarifesi'ne (TARIC) göre gümrük vergileriyle ilgili detaylı bilgiye http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds/tarhome_en.htm adresinden ulaşmak mümkündür.

Türkiye ile Bulgaristan arasında Gümrük Birliği anlaşması çerçevesinde sanayi ürünleri ithalatında uygulanan tarifeler sıfırlanmakla birlikte, ithalat üzerinden alınan diğer vergi uygulamaları söz konusudur. KDV oranı tüm ürünler için % 20. Ayrıca, alkol ve alkollü içecekler, tütün mamülleri, akaryakıt ürünleri, kahve ve otomobiller için çeşitli oranlarda Özel Tüketim Vergisi alınmaktadır.

1 Ocak 2007 tarihinden itibaren geçerli olan kurumlar vergisi oranı ile 2008 yılından itibaren uygulanmakta olan gelir vergisi oranı % 10.

5.3. STANDARTLAR, TEST ETME VE BELGELENDİRME

Bulgaristan'a ihracat yapan firmalarımızın dikkat etmesi gereken kuralların başında ürünlerin zorunlu teknik gerekliliklere uygunluğu gelmektedir. AB üyeliğinin ardından Bulgaristan'da AB'nin ticarete teknik engellerin kaldırılmasına dair mevzuatı ve sistemi uygulanmaktadır. Bu kapsamda, Bulgaristan'da AB'nin ürün güvenliği, standardizasyon, akreditasyon, metroloji, uygunluk değerlendirmesi, test, muayene ve belgelendirme mevzuatına geçilmiştir. Bulgaristan'a ihraç edilen ürünlerin insan sağlığı ve güvenliğine ilişkin tüm kuralları karşılaması gerekmektedir. AB'nin bu alandaki yeni yaklaşım mevzuatı kapsam dahilindeki ürünlere "CE" işaretinin ilâştirilmesini zorunlu kılmaktadır. AB'nin bu alandaki mevzuatı Türkiye tarafından da uyumlaştırıldığından ihracatçılarımızın bu konuda ihtiyaç duydukları bilgiyi temin ederek uyum sağlamalarında herhangi bir zorluk beklenmemektedir. Gümrük idaresi, AB'nin, ürünlerin güvenlik koşullarına uygunluk kontrolüne ilişkin 339/93 sayılı Kararı'nın koşullarının uyumlaştırıldığı Gümrükler Kanununun 78/a maddesinde sayılan piyasa gözetimi ve denetimine dair hükümleri yerine getirmektedir. Gümrük yetkilileri, piyasa gözetimi ve denetimi yapmaya yetkili kuruluşlar tarafından güvenlik gerekleri bakımından kontrole tabii olacak mallar hakkında önceden bilgilendirildiğinde, Gümrükler Kanununun 78/a maddesi hükümlerini söz konusu mallar için uygulanmaktadır. Bu çerçevede, Metroloji ve Teknik Denetim Devlet Ajansı, Ticaret ve Tüketicileri Koruma Komisyonu, Sağlık Bakanlığı'nın ihtisaslaşmış devlet sağlık kontrolü organları, Milli Bitki Koruma Servisi, Tarım ve Ormanlar Bakanı'na Bağlı Kontrol-Teknik Teftiş Organı gibi piyasa gözetimi ve denetimine yetkili organlar ile ilişkiler hakkında söz konusu organlar ile Gümrük Ajansı arasında protokoller imzalanmıştır.

Diğer taraftan, Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye'den Bulgaristan'a ihracatında veya bu ülkeden transit geçirilmesinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kuralına uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir

6. TÜRKİYE İLE TİCARET

Tablo 6: Türkiye-Bulgaristan Ticaretinin Seyri Bin \$

Yıl	İhracat \$ / Bin	İthalat \$ / Bin	Hacim \$ / Bin	Denge \$ / Bin
-----	------------------	------------------	----------------	----------------

2007	2.060.171	1.951.656	4.011.827	108.514
2008	2.151.534	1.840.008	3.991.542	311.527
2009	1.389.199	1.116.902	2.506.101	272.297
2010	1.497.384	1.702.534	3.199.918	-205.150
2011	1.622.777	2.474.621	4.097.398	-851.843
2012	1.684.992	2.753.650	4.438.642	-1.068.658
2013	1.971.247	2.760.303	4.731.550	-789.056
2014	2.040.157	2.846.185	4.886.341	-806.028
2015	1.675.928	2.254.180	3.930.108	-578.252
2016	2.383.500	2.142.523	4.526.023	240.977
2017	2.803.408	2.773.127	5.576.535	30.281
2017 / (1-4)	836.007	811.488	1.647.495	24.519
2018 / (1-4)	910.530	883.696	1.794.227	26.834

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

7. BULGARİSTAN – TÜRKİYE YATIRIM İLİŞKİLERİ

Türk yatırımlarının yelpazesi oldukça geniştir. Turizm, bankacılık, tekstil ve hazır giyim, ev aletleri, oto yedek parça, ulaştırma, alüminyum, pvc, gıda, su şişeleme, odun işleme yatırım yapılan sektörlerin başta gelenleridir. Bulgaristan’da en büyük doğrudan yatırımcı konumundaki Şişecam’ın Cam Ev Eşyası Fabrikası 2005 yılında, Düz Cam Fabrikası 2006 yılında, Ayna ve Beyaz Eşya Camı Fabrikaları 2007 yılında faaliyete geçmiştir. Cam kompleksine eklenen en son yatırım olarak Otomotiv Camı Fabrikası Bulgaristan Başbakanının katıldığı bir resmi törenle 7 Şubat 2011 tarihinde açılmıştır. Şişecam, çalışan sayısını 1655’i yerel ve 45’i Türkiye’den olmak üzere toplam 1700’e çıkarmış ve toplam 700 Milyon ABD Doları değerinde bir yatırım haline gelmiştir. Şişecam Türk sermayeli Hollanda firması olarak Bulgaristan’da bulunmaktadır. (Müşavirlik Raporu)

Bulgaristan’da ithalat aşamasında ve transit geçişlerde sıkça sorun yaşanan ürünler ve konular ile bunlara ilişkin dikkat edilmesi gereken hususlar

Türkiye-AB Gümrük Birliği kapsamında bulunmayan tarımsal, hayvansal ve su ürünlerinin Türkiye’den Bulgaristan’a ihracatında veya bu ülkeden transit geçişlerinde mevzuata uygunluk konusunda bir takım sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda gerekli uygunluk değerlendirme belgelerinin ve sertifikaların kuralına uygun düzenlenmesi önem arz etmektedir.

8. BULGARİSTAN’DA TURİZM SEKTÖRÜ

Bulgaristan, Karadeniz kıyısındaki sahil şeridi, tarihi mirası, dağları, kaplıcaları, geniş düzlükleri, ırmakları, gölleri ve mağaraları ile hem yaz hem de kış turizminde önemli bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

9. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

- Ticaret ve Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması (1994)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (1994)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (1994)
- Turizm İşbirliği Anlaşması (1997)
- Serbest Ticaret Anlaşması (1998) (Sona ermiştir) Bu anlaşma uyarınca Sanayi ürünlerinin ticaretinde iki taraf da gümrük vergisi almamaktadır. Tarım ürünleri içinse tercihi vergi oranları uygulanmaktadır. 1 Ocak 2007 tarihinde Bulgaristan’ın AB’ye tam üye olması ile birlikte bu anlaşma hükümlerinin yerini Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği hükümleri almıştır.
- Enerji ve Altyapı Alanlarında İşbirliği Anlaşması ve Protokolü (1998)
- Uzun Vadeli Sözleşme (1999)

- İkili Hava Ulaştırma Anlaşması (2004)
- Deniz Ticareti Taşımacılık Anlaşması (2004)
- Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren Türkiye ile AB arasında bir gümrük birliği oluşturan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Tarım ürünlerine ilişkin Rejim hakkındaki 1/98 sayılı OKK'nın ve Türkiye-AB Kömür-Çelik Serbest Ticaret Anlaşması'nın ve diğer tüm Türkiye-AB hukuki düzenlemelerinin bir parçası haline gelmiştir
- Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Anlaşması (2004)
- Teknik Düzenlemeler, Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi ve Metroloji Alanlarında Danışma ve İşbirliği Mekanizması Tesis Edilmesine Dair Mutabakat Zaptı (2009)

10. BULGARİSTAN'IN ÜYESİ OLDUĞU ULUASLARARASI KURULUŞLAR

- ACCT (Association of Community College Trustees)
- AG (Avustralya Grubu), BIS (Uluslararası İmar Bankası)
- BSEC (Karadeniz Ekonomik İş Birliği), CE (Avrupa Konseyi)
- CEI (Orta Avrupa Girişimi)
- CERN (Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi)
- EAPC (Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi)
- EBRD (Avrupa Yatırım ve Kalkınma Bankası)
- EIB (Avrupa Yatırım Bankası)
- EU (Avrupa Birliği)
- FAO (Tarım ve Gıda Örgütü)
- IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı)
- IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası)
- ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü)
- ICC (Milletlerarası Ticaret Odası)
- ICCT (The International Council on Clean Transportation)
- ICRM (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi)
- IFC (Uluslararası Finansman Kurumu)
- IFRCS (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu)
- ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)
- IMF (Uluslararası Para Fonu)
- IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü)
- IMSO (International Mobile Satellite Organization)
- Interpol
- IOC (Uluslararası Olimpiyat Komitesi)
- IOM (Uluslararası Göçmen Teşkilatı)
- IPU (Parlementolar Arası Birlik)
- ISO (Uluslararası Standartlar Örgütü)
- ITSO (International Telecommunication Satellite Organization)
- ITU (Uluslararası Haberleşme Birliği)
- ITUC (Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu)
- MIGA (Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı)
- NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü)
- NSG (Nuclear Suppliers Group)
- OAS (Amerika Devletleri Teşkilatı) (gözlemci)
- OPCW (Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu)

- OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü)
- PCA (Daimi Hakemlik Mahkemesi)
- SECI (Güney Doğu Avrupa İşbirliği Teşebbüsü)
- UN (Birleşmiş Milletler)
- UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı)
- UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü)
- UNIDO (Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Örgütü)
- UNMIL (Birleşmiş Milletler Liberya Geçici Yönetimi)
- UNMIS (Birleşmiş Milletler Sudan Geçici Yönetimi)
- UNWTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü)
- UPU (Dünya Posta Birliği)
- WCL (Dünya Emek Konfederasyonu)
- WCO (Dünya Gümrük Örgütü)
- WEU (Batı Avrupa Konseyi) (ortak üye)
- WFTU (Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu)
- WHO (Dünya Sağlık Örgütü)
- WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı)
- WMO (Dünya Meteoroloji Örgütü)
- WTO (Dünya Ticaret Örgütü)
- ZC (Zangger Komitesi).

11. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

11.1. FİKRİ, SINAİ VE TİCARİ MÜLKİYET HAKLARI

Yeni Patent ve Telif Yasasının kabulü ile ülkenin bu konuda uluslararası standartları tutturması sağlanmıştır. Bulgaristan, 1995 yılında ses kayıtları konusunda Roma ve Cenevre Konvansiyonlarına taraf olmuş, fikri mülkiyet haklarının ihlali durumlarını cezai açıdan soruşturmak ve suçluları cezalandırmak amacıyla ceza kanunlarında değişiklikler yapmıştır. 1995 yılı Aralık ayında Uluslararası Fonografi Endüstrisi Federasyonu taklit edilmiş ses kayıtlarının en önemli dağıtıcısı konumundaki bir Romen firma ile anlaşmış ve bu anlaşma ile söz konusu dağıtıcı firma yalnızca lisanslı ürünlerin dağıtımını üstleneceği konusunda teminat vermiştir. Ancak alınan tüm önlemlere rağmen video, kompakt disk, ve bilgisayar programları sahteciliği önemli bir sorun olmaya devam etmiştir. Bu ürünlerin ihracatı uluslararası pazarlarda sorunlar yaratmaktadır.

11.2. DAĞITIM KANALLARI

11.2.1. PERAKENDECİLİK

2016 yılının ilk çeyreğinde perakende piyasası olgunluk dönemine girmiş, iyi performans sergileyen projeler ile yeniden yapılanma ihtiyacı olan projeler arasında net bir ayrıştıma meydana gelmiştir. Geçen bir yıl içerisinde yeni ticari alanların açılmaması eskilerin daha etkin kullanımına gidilmesine zemin hazırlamıştır. 2016 yılı ilk çeyreğinde 7 bin metre karelik alanıyla piyasaya çıkan tek proje San Stefano Plaza olmuştur. Kısa vadede, piyasa doyum noktasında gerileme yaşandığı için yeni alışveriş merkezlerinin açılması beklenmemektedir. Yeni alanların kullanıma açılmamasından dolayı ülke genelinde 1000 kişi başına perakende alan 100 m² düzeyinde kalmaktadır. Plovdiv, 61 m²yle sıralamanın sonunda, başkent Sofya ise 276 m² ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2016 yılının ilk çeyreğinde faal AVM toplam alanı 718 bin m².

Artan rekabet, karlılık ve pazar payı ortamında, mevcut AVM'ler kendilerini ayırt edici özelliklerini ortaya çıkarmak ve sürdürmek durumundadırlar. Bunu aşağıdaki grafikte açıklamak mümkündür. Bu nedenle de kiracı bileşiminin iyileştirilmesi yönünde The Mall ve Mall of Sofia, en çok farklı kiracı ilavesi gerçekleştiren AVM'ler olmuştur (sırasıyla % 5 ve % 3).

Ana caddelerdeki lokasyonlara olan talep güçlüdür. Ana talep moda ve ayakkabı, eczane, organik gıda sektörlerindeki perakendecilerden gelmektedir. Kiracıların ihtiyaçlarını giderecek alanların eksikliği Vitoshka bulvarında 100-150 m²'lik alan kiralalarının 46 EURO/m² düzeyinde istikrar sağlamasına neden olmaktadır. 2016 yılı başında yeni rekabetin olmaması AVM'deki üst sınıf alan kiralalarının 28 EURO/m² düzeyinde dibe vurmasına neden olmuştur. İkinci sınıf alan kiralaları ise 12-16 EURO/m² düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sektördeki ana talep yüksek ve orta sınıf markaların piyasa paylarını güçlendirme çabalarından kaynaklanmaktadır. 2016 yılı ilk çeyreğinde Sport Depot, Terranova, H&M, Forever 21 yeni mağazalar açmıştır. 2015 sonunda REWE Group'a ait Penny Market süpermarket zinciri kapanmıştır. Alman grup, daha hızlı büyüyen ve Penny marketlerinin (toplam 49) nerdeyse yarısını satın alan Billa marketlerine odaklanmıştır. Schwarz Group'un parçası olan Kaufland ve Lidl marketleri de hızlı bir şekilde büyümüş, Carrefour ise piyasa pay kaybını devam ettirmiştir.

İnternet üzerinden satışlar, etkisi halen çok büyük olmasa da, Bulgaristan perakende sektörü büyümesine katkı sağlamaya devam etmektedir. İnternet üzerinden yapılan satışların toplam satışlardaki payı % 1 civarındadır. Ancak söz konusu satışlardaki % 14'lük büyüme perakende sektörü ortalamasını oldukça aşmaktadır. Son yıllarda akıllı telefon kullanımının yaygınlaştıkça dikkate alındığında ise söz konusu büyüme oranında düşüş yaşanmaması muhtemeldir.

Beklentiler: Büyük projelerin rekabeti Sofya ve diğer büyük kentlerde perakende sektörünün kapsamını genişletecektir. Diğer taraftan, yüksek ve orta sınıf markalar piyasaya canlılık getiren ana kaynak olmaya devam edecektir. Hızlı gelişen tüketici ürünleri sektörünün dönüşümü perakende sektörü gıda marketleri bölümüne baskısını sürdürecektir.

11.2.2. FRANCHİSİNG

Bulgaristan'da franchise zincirlerinin yarıdan fazlası son altı yılda pazara giriş yapmıştır, özellikle de 2007 ve 2008 önemli artış yaşanan yıllar olmuştur. Bu eğilim henahalklarının geliri arttıkça ve franchise modeli oturdukça daha da artacaktır. Bulgarlar uluslararası seyahat yaptıkça, uluslararası markaların tanınmışlığı ve buna bağlı olarak da yatırımcıların ilgileri de artmaktadır.

Son on yılda sektör çarpıcı bir biçimde değişmiştir. Pazarda daha çok çoklu birim ve alan geliştiriciler, satışları optimize etmek için daha yüksek teknolojiye yollar ve süregelen durgunluktan etkilenmiş daha zayıf işletmeler bulunmaktadır. Aynı zamanda franchising her zamanki piyasa zorluklarına hedef olmaktadır; geçici heves, değişen trendler ve zevkler. Bulgaristan'da uluslararası ve yerel olmak üzere en çok gıda sektörü franchise modeli yaygındır. Küresel ortamda durgunluk, pek çok uluslararası zincir genişlemesine ket vururken, Bulgaristan'da bu süreç işlememiştir.

Bulgaristan perakende sektörü, franchise mağazalarında olağan bir şekilde sunulan ve uluslararası boyutta satılan pek çok ürün ve hizmete hazırdır. Bulgaristan'daki tüketiciler, kaliteli ürün, uygun fiyat ve iyi hizmet bileşimini sunan perakendeciler aramaktadır. Yerli girişimciler de pazarlama ve yönetim uzmanlığı kazanmaya isteklidirler. Yerel kanunlar yabancı franchise sunucular için oldukça yumuşak ve uyumludur. Franchise girişimi için özel bir kayıt veya devlet izni gerekmemektedir.

Sektör ile ilgili başlıca internet kaynakları:

Franchising fuarı: http://franchising.bg/expo/index_en.html

Bulgaristan'da franchise olanakları: www.franchising.bg

12. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

12.1. RESMİ TATİLLER VE ÇALIŞMA SAATLERİ

Bulgaristan’da mesai saatleri; sabah 8.00 – 9.00 ‘dan öğleden sonra 17.30’a kadardır. Genelde bir saatlik yemek arası verilmektedir. Haftada ortalama 40 saat çalışılan ülkede Cumartesi ve Pazar resmi tatil günleridir.

1 Ocak	Yeni Yıl Tatili
3 Mart	Özgürlük Günü
1-2 Mayıs	İşçi Bayramı
24 Mayıs	Slav Dili Günü
25-26 Aralık	Noel Tatili

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

12.2. PASAPORT VE VİZE UYGULAMASI

Bulgaristan Türk vatandaşlarına vize uygulamaktadır. Normal vize süresi bir aydır. Şirketlere üç aydan bir yıla kadar oturma vizesi verilmektedir.

Yabancı Uyruklular Kanunu vize türlerini “transit vize, kısa süreli vize ve uzun süreli vize” olmak üzere üçe ayırmaktadır:

Transit vize 24 saat içinde Bulgaristan üzerinden başka bir ülkeye transit geçecek kişiler için gereken vize türüdür.

Kısa süreli vize bir yabancının altı aylık bir süre içinde toplamda 90 günden fazla kalmamak kaydıyla bir defalık veya çok sayıda giriş yapabilmesini sağlar.

Uzun süreli vize yabancı uyruklunun Bulgaristan’a giriş yapıp sonrasında uzun süreli veya süresiz ikamet izni için başvurmasına el veren vize türüdür. Bu vizenin geçerliliği altı aydır ve sahibine 90 güne kadar oturma izni sağlar.

Tüm vize başvuruları ilgili bir Bulgar diplomatik misyonuna veya konsolosluğuna yapılmalıdır.

Ülkeye girişlerde istatistik kartlarının doldurulması zorunludur. Ülkede 48 saatten fazla kalan yabancıların yerel polise kayıt olmaları gerekmektedir. Oteller bu zorunluluğu müşterileri adına, otomatik olarak yerine getirmektedir. Özel pansiyonlarda kalan kişilerin, ülke girişinde doldurmuş oldukları istatistik kartlarını yasal olarak geçerli kılmak üzere, yerel polise başvurarak kayıt olmaları gerekmektedir.

12.3. ULAŞIM

Air France, Alitalia, Austrian Air, British Airways, Lufthansa, MALEV, Swiss Air gibi büyük havayolu şirketleri Sofya’da hizmet vermektedir. Ulusal havayolu şirketi Balkan Havayolları’nın da Avrupa ve Ortadoğu’nun başkentlerine ve ABD’ye seferleri bulunmaktadır. THY’nin başkent Sofya’ya haftada 7 kez seferleri mevcuttur.

Sofya Havalimanı ve şehir merkezi arasındaki 12 km’lik uzaklık taksi ile 15-20 ABD \$’ı tutmaktadır. Ayrıca, havalimanı ve şehir merkezi arasında 30 dakikada bir kalkan otobüsler çalışmaktadır. Havalimanında “check in” süresi 45-120 dakika arasında değişmektedir.

İç hatlarda Sofya ve Karadeniz kıyısında Burgas ve Varna gibi kentlere havayolu ile ulaşmak mümkündür. Bunun dışındaki yerlere karayolu ya da demiryolları ile ulaşmak gerekmektedir. Bulgaristan pek çok şehri birbirine bağlayan demiryolu ağına sahiptir. Başkent Sofya’da şehir içi ulaşım otobüs ve tramvay ile sağlanmaktadır. Otobüs ve tramvay biletleri büfelerden yaklaşık 10 Leva karşılığında edinilebilmektedir.

12.4. İKLİM

Bulgaristan’da genel olarak karasal-ılıman iklim hakimdir. Ancak coğrafik özellikleri nedeniyle farklı bölgelerinde farklı mikro iklimler de gözlenmektedir. Balkan Dağları, kuzey ve güneyden gelen hava akıntıları için bir bariyer niteliğini taşımakta, bunların karşı tarafa geçmesini engellemekte ve kuzey ile güneyde ısı ve yağış farklılıklarının oluşmasını sağlamaktadır. Kuzeyde belirgin dört mevsimli karasal-ılıman iklim yaşanmaktadır. Güneyde ise Akdeniz etkisi görünmektedir. Kışın kuzeyde ortalama hava ısısı -2, güneyde ise 0 derecedir. Yazın ortalama hava ısısı 22 derecedir. Karadeniz bölgesinde denizin etkisiyle ısı ülkenin diğer bölgelerine göre daha az değişmektedir.

13. KAYNAKÇA

1. Ticaret Bakanlığı Bilgi Sistemi – www.ticaret.gov.tr
2. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı – www.mfa.gov.tr
3. Türkiye İstatistik Kurumu – www.tuik.gov.tr
4. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğı – www.tobb.org.tr
5. Uludağ İhracatçılar Birliğı – www.uib.org.tr/tr
6. Trademap – www.trademap.org
7. Expodatabase – www.expodatabase.com
8. World Meters – www.worldmeters.info/tr/
9. The Economy Intelligence Unit (EIU) – www.eiu.com
10. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu - <https://deik.org.tr/>